

2010:44

Bondrumsgården 2010

Antikvarisk medverkan, 2010

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2010:44

Bondrumsgården 2010

Antikvarisk medverkan, 2010
Fågeltofta socken, 1043
Tomelilla kommun
Skåne län

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

© 2009 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2010:44
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Västra längans västra fasad, under arbetet. Foto Kalle Melin, 2010.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Bondrumsgården 2010

Innehåll

Sammanfattning	5
Administrativa uppgifter	5
Historik med relevans för arbetet	5
Utförda åtgärder	5
Tak	5
Timmer/Lera	6
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	8
Avvikelse från handlingarna	8
Iakttagelser under restaureringen	8
Övriga handlingar med relevans för arbetet	9
Bilaga 1	10
Bilaga 2	11

Tomelilla kommun, Bondrumsgården ungefärligt markerad

Del av Fågeltofta socken, Bondrumsgården markerad

Sammanfattning

Taktäckningsarbeten har utförts på boningshuset och västra längan, på södra respektive västra takfallen. På västra och östra längan har fackfyllningar restaurerats och på bägge byggnaderna har mindre timmerarbeten utförts.

Administrativa uppgifter

Objekt	Bondrumsgården
Socken	Fågeltofta
Kommun	Tomelilla
Regionmuseets dnr	K12.20-451-08
Länsstyrelsens beslut	2009-04-06 (dnr 434-74240-08)
Byggherre/beställare	Albo härads hembygdsförening
Entreprenör	Knadriks kulturbygg
Antikvarisk medverkan	Jimmy Juhlin Alftberg
Byggtid	Juni – september 2010
Antikvarisk slutbesiktning	2010-09-17

Historik med relevans för arbetet

Bondrumsgården skyddas sedan 1963 som byggnadsminne. 2005 upprättades en vård- och underhållsplan och efter denna, mellan 2006 – 2010, har hembygdsföreningen kraftsamlat på en omfattande upprustning. I huvudsak innefattar arbetena takomtäckning, timmerbyte/lagning och olika murningsarbeten, både med kalk- och lerbruk. Årets insats har möjliggjorts genom ett byggnadsvårdsbidrag inom bemyndiganderamen, dvs hembygdsföreningen har av Länsstyrelsen beviljats medel under en treårsperiod, 2009 – 2011. För 2009 års arbeten se Regionmuseets rapport 2009:51.

En plan över omtäckta taktytor 2003 – 2010 finns i Bilaga 1.

Utförda åtgärder

Tak

Två stin på västra längans västra takfall har till sin helhet omtäckts med halm norr och söder om det mellersta parti som omtäcktes 2009, samt ett sti på boningshusets södra takfall, öster om skorstenen (Bilaga 1). Efter bortrivning av gammalt stråmaterial (vass) förstärktes samtliga skäggläcker genom påsalning av läktmaterial och ca 10 löpmeter förbrukad läkt byttes likt befintlig (både sågade läkter och granslanor). Bindning av ny halm (inhandlad från Polen) utfördes med pilvidjor (Gulpil, inhandlad i Danmark) mot rafter av oskalad hassel. Ryggning gjordes med löspressad råghalm (odlad i Gärds Köpinge). 10 par ryggträn nyttillverkades likt befintliga (kvartskluven ek), ca 1,2 meter långa, fästa med dubb av hassel. Någon förtätning av ryggträna har inte noterats. Efter omtäckningen diagonalskars samtliga stin (se exempel på Fig. 3).

För att erhålla adekvat spänst i takfotshalmen späades befintlig skägglana upp mot halmens undersida med hjälp av distanser av barkad gran, vilka ställdes på fasadens utskjutande knutskallar. Denna typ av stöd förekommer sedan tidigare på samma fasad (Fig. 2).

Fig. 1. Västra längan efter arbetet.

Fig. 2. Stöd åt skägglanan.

Fig. 3. Boningshusets sti.

Timmer/Lera

Två fackfyllningar på västra längan respektive åtta fyllningar på östra längan har under årets arbete restaurerats. På västra längan har arbetet inneburit att det norra facket till sin helhet monterats ned och därefter ommurats med befintligt tegel-

och stenmaterial. Södra facket ommurades partiellt i överdelen. Till ommurning-
 en användes lerbruk (från facken återanvänd lera kompletterad med nyuppgrävd,
 lokal lera, armerad med hackad halm och grus – se vidare under Iakttagelser un-
 der restaureringen). Sammanlagt består fackfyllningarna av ca 90% tegel av varie-
 rande mått och ca 10% sten. För att säkra de bägge facken mot framtida urkrag-
 ning sattes fyra 3” blankspik på stolparna (två på var sida), vilka bäddades in i
 vågräta murfogar. Detta förfaringssätt har hantverkaren enligt egen utsago note-
 rat på gården. Efter ommurningen putsades facken med lerbruk samt slättades
 med lerslätta. Avfärgning skedde med kalkmjölk i två omgångar (vid slutbesikt-
 ningen återstod ca 1 – 2 omgångar strykning).

På östra längan åtgärdades åtta fackfyllningar med olika metoder efter att sen-
 tida ytputs av cementbruk/hönsnät avlägsnats. I huvudsak handlar det om om-
 klining/omputsning med lerbruk i olika blandningar, bl a hästgödsel (se vidare
 under Iakttagelser under restaureringen och Bilaga 2). I övrigt byttes två murkna
 bistolpar mot nya av fur i mått likt befintliga samt fem lerstakar av bok (Fig. 6).

Fig. 4. Västra längan efter arbetet.

Fig. 5. Östra längan efter arbetet.

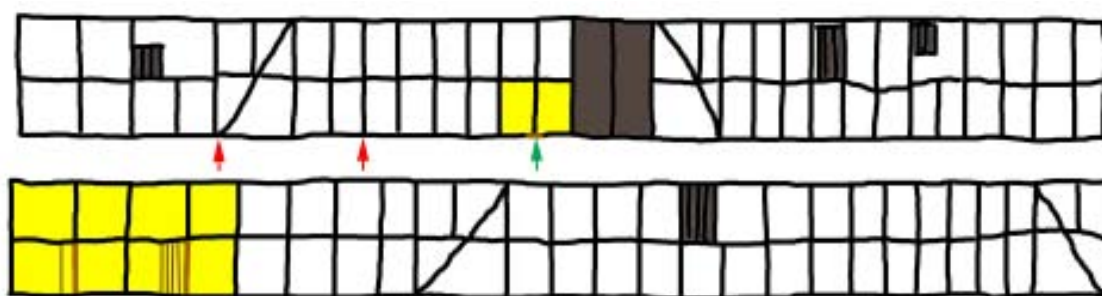

Fig. 6. Övre bilden; västra längans västra fasad, undre bilden; östra längans östra fasad. Gult markerar fackfyllningar som restaurerats 2010. Pilarna markerar skadade partier i fotträet, varav den gröna pilen visar platsen för skarvningen (se även Fig. 4 och 7) och de röda pilarna lagningar som sköts till 2011. På nedre bilden visas även platsen för två utbytta bistolpar (fur) samt utbytta stakar (bok). Ritningen ej skalenlig. Jublin Alftberg, 2010. Nedre bilden, vänstra delen, efter skiss av Nils-Erik Andersson, 2010.

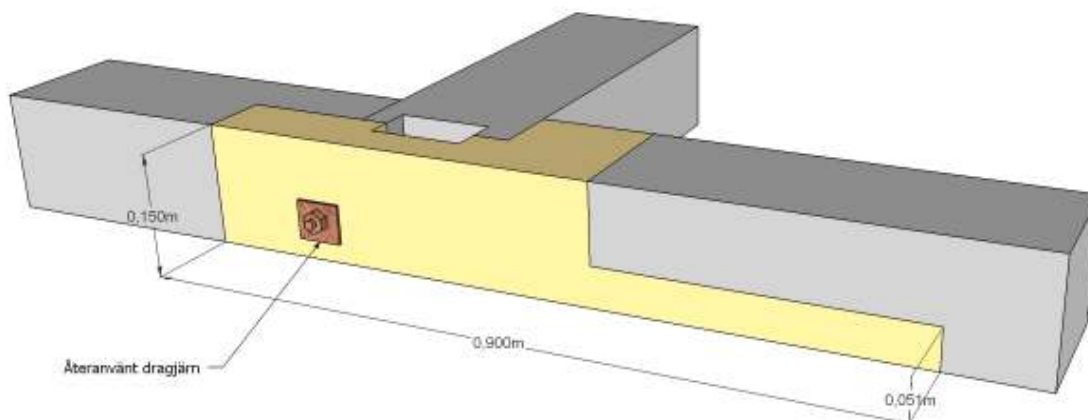

Fig. 7. Skarven vid västra längans västra fotträ i detalj. Jublin Alftberg, 2010.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Arbetena är väl utförda efter byggnadsminnets egna förutsättningar samt i enlighet med Länsstyrelsens beslut.

Avvikelser från handlingarna

Enligt arbetshandlingarna skulle halvsulning ske vid tre partier i fotträet på västra längans västra fasad. Då det visade sig att skadan på det södra av dessa tre partier var mer omfattande än beräknat gjordes omfördelning i det att den svåra skadan åtgärdades med skarvning i stället för halvsulning och de två nordligare, mindre skadorna, utelämnades till 2011.

I hembygdsföreningens bidragsansökan från 2008 var arbetena vid östra längans östra fasad tänkta att till sin helhet utföras av Knadriks kulturbygg. I stället kom denna del att utföras av olika hantverkare inom ramen för en workshop (se nedan under Iakttagelser under restaureringen), men med Knadriks kulturbygg som arbetsledare.

Då workshopen var ett moment som aktualiserades med kort varsel fanns ingen möjlighet för antikvariskt medverkande att till fullo delta enligt villkoren i Länsstyrelsens tillståndsbeslut från 2009. Det var i remisstadiet heller inte känt att en workshop skulle genomföras.

Iakttagelser under restaureringen

Den lera som i allmänhet återfinns på Bondrumsgården, i form av ältat och armerat lerbruk och lerstenar, innehåller en ansenlig mängd skiffer. Exakt samma lertyp lokaliserades på en åker ca 400 m väster om Bondrumsgården i samband med lertäkt inom ramen för ett kunskapsprojekt gällande lerteknik (se vidare nedan samt Fig. 8).

I samband med bidragsarbetena på Bondrumsgården har parallellt insatser utförts inom ramen för ett kunskapsprojekt gällande lerteknik, där Albo härads hembygdsförening verkat som projektägare i samarbete med Knadriks kulturbygg, som fungerat som utförare. Länsstyrelsen i Skåne har finansierat projektet

(Beslut dat. 2010-03-30, dnr 434-76138-09). Projektet har varit uppdelat i olika moment, innefattande intervjuarbete med äldre hantverkare, genomgång av äldre frågelistor, en workshop samt en kurs för hembygdsföreningar/allmänheten. Under den del av workshopen som genomfördes vid Bondrumsgården skedde arbeten på östra längans östra fasad (tillståndsbeslut för ingrepp i byggnadsminnet fanns sedan tidigare, gällande den bemyndiganderam som beslutats 2009). I övrigt hänvisas till den slutrapport som Knadriks kulturbygg, enligt bidragsansökan, ska leverera efter genomfört projekt.

Bägge facken på västra längans västra fasad har tidigare varit fyllda med traditionell lerklining – hål efter lerstakar kunde noteras på lösholtarnas undersida samt skårer på fotträets ovansida.

Fig. 8. Upptagning av ny lera, ca 400 meter väster om Bondrumsgården.

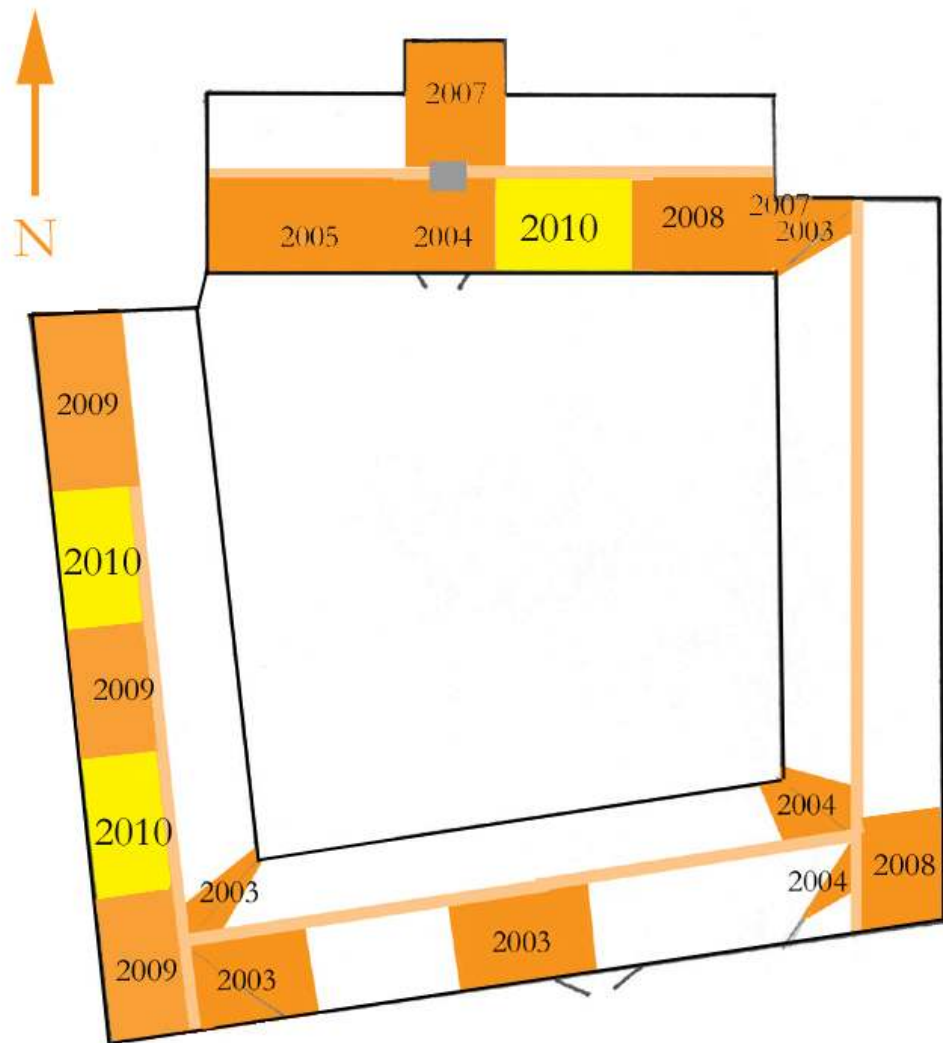
Övriga handlingar med relevans för arbetet

- 2008-10-10 Albo härads hembygdsförenings bidragsansökan (3 års arbeten)
- 2008-11-07 Albo härads hembygdsförenings komplement till bidragsansökan
- 2008-11-26 Länsstyrelsens remiss gällande sökt bidrag
- 2009-01-21 Regionmuseets remissvar
- 2009-04-03 Länsstyrelsens tillståndsbeslut gällande ingrepp i byggnadsminnet
- 2009-04-06 Länsstyrelsens bidragsbeslut (3 års arbeten)
- 2010-03-30 Länsstyrelsens bidragsbeslut gällande Dokumentation om lerteknik vid länets byggnadsminnen (dnr 434-76138-09)
- 2010-06-30 Delintyg gällande slutbesiktning av tak
- 2010-07-06 Skiss på utförda åtgärder vid östra längan, Nils-Erik Andersson, DaCapo
- 2010-09-17 Slutbesiktningsprotokoll

Kristianstad 2010-09-28

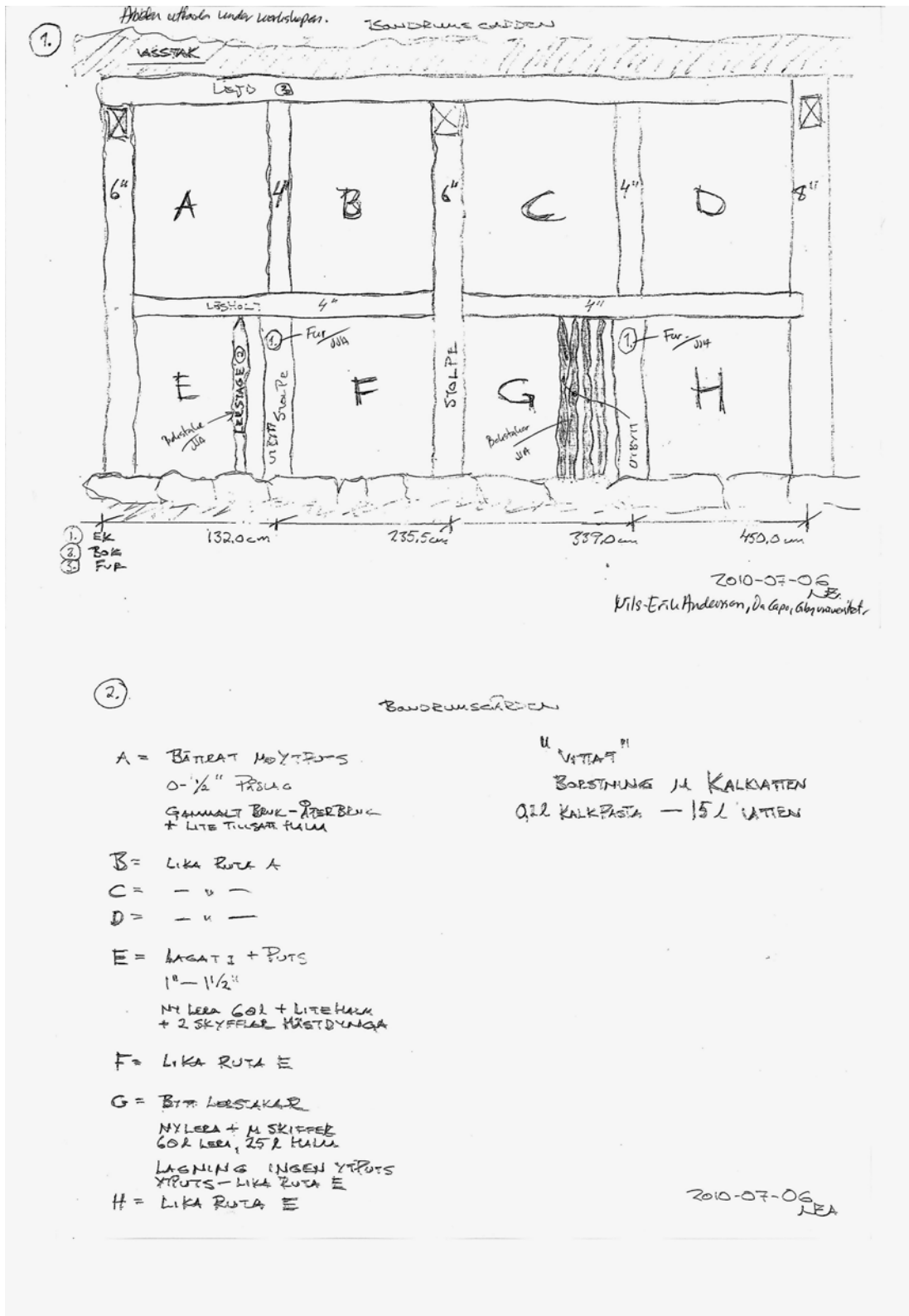
Jimmy Jublin Alftberg

Bilaga 1

Plan över omtäckta taktytor 2003 – 2010.

Bilaga 2

Skiss upprättad i samband med workshop vid Bondrumsgården. Nils-Erik Andersson, 2010.

Regionmuseets rapportserie 2010

Kulturmiljö

1. Vä 2:107, Vä sn, FU, Anders Edring, 2009
2. Villa Petterssons trädgård – en restaurering, Svalöv sn, AK, Anna Rabow, 2008
3. Marsvinsholms slott – renovering av balustrader, Balkåkra sn, AK, Kristina Nilén, 2008
4. Gravfältet i Färlöv, Färlövs sn, FU + UN, Tony Björk, 1995 – 2005
5. Glimmebodagården – taktäckning, Brösarps sn, AK, Emelie Petersson, 2009
6. Gylstorp. Medeltida odlingslämningar i Visseltofta sn, FU, Tony Björk & Brita Tronde, 2009
7. Väsby kyrka. Bland taklagare och takläggare, Väsby sn, AK, Petter Jansson, 2009
8. Odyssé längs Skånes kuster. Kust och Historia i Skåne. Bertil Helgesson, 2010
9. Övedskloster – restaurering av terrassmuren, Öved sn, AK, Kristina Nilén, 2007-2008
10. Stångby kyrka – utvändig renovering, Stångby sn, AK, Cecilia Pantzar & Kristina Nilén, 2005-2006
11. Kristianstads station – antikvarisk förundersökning, Kristianstad, AF, Emelie Petersson & Heikki Ranta, 2010
12. Allhelgonakyrkan i Lund – utvändig restaurering etapp I, Lunds socken, AK/AM, Petter Jansson, 2009
13. Hotade arter och byggnader –tips och råd vid byggnadsvård. PJ, Nils-Otto Nilsson & Åsa Jakobsson, 2009-2010
14. Människan och landskapet –Metodutveckling, etnobiologi för kulturmiljövård. PJ, Åsa Jakobsson, Anki Karlsson & Cissela Olsson, 2010
15. Vrams Gunnarstorps slott – utvändiga arbeten, Bjuvs sn, AK, Emelie Petersson, 2009
16. Ballingstorpsgården, Kviinge sn, AK, Emelie Petersson, 2010
17. Renovering av stenvalvsbro vid Öveds kloster, Öved sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
18. Mörarps kyrka – invändig renovering och konservering, Mörarps sn, AK, Lotta Eriksson, 2010
19. Tullstorpsåprojektet, Trelleborgs kn, KA, Bertil Helgesson & Cissela Olsson, 2010
20. Örnanäs – arbeten 2009 – 2010, Örkened sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
21. Örtofta slott vid Bråån – kulturhistorisk utredning i samband med våtmarksprojekt, Örtofta sn, Kristina Nilén, 2010
22. Övedsklosters alléer. Öveds sn, PJ, Patrik Olsson, 2010
23. Sporrakulla gård 2010 – tak- och timmerarbeten, Glimåkra sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
24. Gamla begravningsplatsen i Kristianstad, Kristianstad sn, DK, Lotta Eriksson, 2010
25. Tomelilla Byagård – takarbeten 2010, Tomelilla sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
26. Tomelilla Byagård – fasadarbeten 2010, Tomelilla sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
27. Silversmedjan Kv Vapenbrodern 8, Kristianstad, Kristianstads sn, AK Katarina Olsson, 2008
28. Fjälastorps småskola – ommålning av fasad, AM, Helene Stalin Åkesson, 2010
29. Bälteberga Korsvirkeshuset – utvändig renovering, Ottarps sn, AK, Kristina Nilén, 2008-2009
30. Ilstorps kyrka – fönsterarbeten, Ilstorps sn, AK, Lotta Eriksson, 2009 – 2010
31. Heliga Trefaldighetskyrkan – tillbyggnad och invändig ombyggnad, Kristianstad sn, AM, Lotta Eriksson, 2009 – 2010
32. Norra Mellby kyrka – renovering av vapenhusets tak, Norra Mellby sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
33. Lunds domkyrka – ändring av västportalens trappa, Lund, AM, Heikki Ranta, 2010
34. Övedskloster – förändringar vid trädgårdskanalen, Öveds sn, AK, Kristina Nilén & Lars Salminen, 2009-2010
35. Östra Karup kyrkogård, Östra krup sn, DK, Lotta Eriksson, 2010

36. Blåherre mölla – en kvarnmiljö för möten mellan då och nu, Maglehems sn, BMU, Ingela Blomén, Helen Carlsson & Helene Stalin Åkesson, 2009 – 2010
37. Mejeriet Skarhults gods – takrenovering, Skarhult sn, AM, Kristina Nilén, 2010
38. Saltkokningshuset - utvändig ommålning, Karlskrona, AM, Emelie Petersson, 2010
39. Glimmebodagården, Brösarps sn, AM, Emelie Petersson, 2010
40. Smedtorpet, Hässleholm sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
41. Tobaksmonopolet 2010 – fasadrenovering, Fjälkinge sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
42. Ballingstorps trädgårdar, Kviinge sn, DK, Cissela Olsson, Emelie Petersson & Brita Tronde, 2010
43. Södra Mellby mölla – tre vingar och en vingbalk, Södra Mellby sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2008-2010
44. Bondrumsgården 2010, Fågeltofta sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010

Förkortningar:

AF- antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AM- antikvarisk medverkan
AU- arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt
FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD- murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning
PJ- projektrapport
VP- vårdplan
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD- byggn-ark-dokumentation
BMU- byggnadsminnesutredning

